

Fra hovedkvarteret i Moskva

Kommunistisk Internationale, Komintern kaldet, eksisterede fra 1919-1943. I den periode havde Komintern et hemmeligt netværk, som fragtede penge, informationer, breve osv. fra hovedkvarteret i Moskva til lokale kommunistpartier eller omvendt. Kominterns hovedkvarter var centrum for de mange kommunistpartier, de var så at sige afdelinger i et verdensomspændende parti, hvis opgave det officielt var at styre mod verdensrevolutionen. Komintern finansierede i vid udstrækning kommunistpartierne, et forhold som gjorde partierne afhængige af centret i Moskva. Samtidig udviklede Komintern sig i stigende grad til en udenrigsefterretningstjeneste og en public relations-organisation for Sovjet.

På dansk er det ikke noget uudforsket felt. Den gamle søfyrbøder Richard Jensen har i sine bøger skrevet om sin rolle som en del af det hemmelige netværk. Erik Nørgaard har i en lang række bøger skrevet om Richard Jensen, om det hemmelige netværk og Wollweber-gruppen, som var en organisation, som lavede sabotage mod Tyskland, Italien og Spanien allerede før anden verdenskrig begyndte. Siden Sovjets sammenbrud har der været adgang til udvalgte dele af det sovjetiske arkivvæsen. Det har således været muligt at få kopier af personsager for danske kommunister. De ligger nu i Arbejderbevægelsens Arkiv. Det britiske efterretningsvæsen brød i midten af trediverne koden til Kominterns hemmelige kommunikation via telegrafsystemet. Disse afkodede telegrammer gør det muligt at se noget, som ligner omfanget af det hemmelige netværk. Det kgl. Bibliotek har fået en kopi af disse enestående telegrammer.

Hele dette område har tre danske historikere, Morten Møller, Niels Erik Rosenfeldt og Jesper Jørgensen de sidste par år samlet oplysninger om og sammenfattet det store kilde-materiale i en velkommen og meget vellykket bog, *Den røde underverden*. De har hver for sig skrevet om netværket og er godt rustede til opgaven.

Det særlige ved bogen er, udover at den er grundigt informeret, at den er en *god fortælling*. I selve fremstillingsformen benytter forfatterne sig af, at stoffet grundlæggende er fyldt med spænding, fordi det beskriver noget hemmeligt. Eksempelvis starter hele historien med et kapitel i tre dele, som *ikke* er begyndelsen, men et nedslag. Første del hedder 'En kuffert fra Moskva'. Det springer ind til en detalje i fortællingen, nemlig de dobbeltbundede kufferter, som blev specialfremstillet i Sovjet til at fragte ikke mindst store pengesummer uden at det skulle opdages. Anden del hedder 'En kurer i København'. Det springer frem til 1936 og den danske kurer Gottlieb Japsen, som i midten af 30erne boede med sin familie i Moskva og fragtede rigtig mange kuffertladninger rundt i Europa. Tredje del er 'Nedslag i Underverdenen'. Her får vi smagsprøver på, hvad der skete i underverdenen 1937-44 i fire scener.

Denne bevidsthed om fortælleteknikken er desværre et særsyn indenfor historieskrivningen. Men ikke mindst Morten Møller har i flere af sine bøger demonstreret, at han tager sagen alvorligt. Bogen er velskrevet, spændende og let at læse.

Flere af bogens afsnit handler især om at overbringe penge. I flere lande var det ulovligt at modtage penge fra en fremmed magt. Men selvom det ikke var ulovligt, foretrak også Sovjet, at det foregik i hemmelighed, både for partiernes medlemmer og for offentligheden. Og det blev vigtigt også for lederne af de enkelte partier, at det ikke blev offentliggjort. Der var kort sagt en hemmelighedskultur, som i høj grad ligner et almindeligt spionvæsen, som alle lande driver. Et godt eksempel er Richard Jensen. Han refererer til de hemmelige netværk, men fortæller langt fra hele historien i sine erindringer, selvom han var blevet ekskluderet af DKP. En vægtig grund har det sikkert været, at det også skete, at en kurer blev likvideret. Det er først, da Erik Nørgaard laver omfattende interviews med Richard Jensen, at han løfter sløret. Men da var det kort før, han døde i 1974, og hans hukommelse var ikke på højden længere.

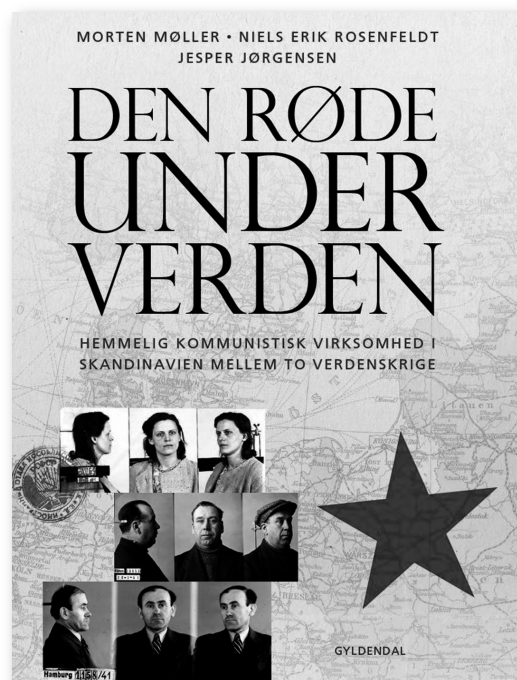
Hemmelighedskulturen og den økonomiske understøttelse af de enkelte partier viser noget karakteristisk med Komintern og den politiske kultur i Sovjet. Den politiske kultur videreførte den tsaristiske autoritære kultur, hvor netop hemmeligholdelse og den frygt, det producerer, var helt central. Pengene, partierne modtog og den udbredte frygt, var ganske enkelt *herskemetoder* i Sovjet og i Komintern. Pengene og frygten gjorde også, at de enkelte partier kun sjældent var kritiske overfor Komintern og den sovjetiske ledelse. Først efter 1956 og afsløringen af Stalins regimenter med Khrusjtjovs 'hemmelige' tale begyndte kommunistpartierne at forholde sig politisk selvstændigt. Det skete fx i Sverige med SKP, men ikke i Danmark med DKP.

Det er klart, at i en vis udstrækning ligner Sovjets hemmelige netværk, herunder Komintern, efterretningsvæsenet både i Sovjet og udenfor. Det særlige er imidlertid, at Komintern er et netværk, hvor de enkelte partier udover at være en del af et sovjetisk netværk *også* er partier, som spiller en rolle i de enkelte landes politiske liv. I de lande, hvor kommunistiske partier var lovlige, var det en åben kamp, mens det i andre lande var en illegal kamp. Stiller man spørgsmålet: Hvorfor brugte Sovjet kæmpesummer i fremmed valuta på kommunistiske partier i hele verden, får man det officielle svar: For at styrke chancen for en socialistisk revolution. Men langt hen ad vejen var de kommunistiske partier udtryk for sovjetiske inter-

esser i en mere snæver forstand: De kommunistiske partier var i dette perspektiv en slags public relations-afdelinger af det sovjetiske udenrigsministerium. Deres opgave var fx at forsvare Moskva-processerne fra 1936 og frem. De stenografiske referater af processerne udkom fx også på dansk, betalt af Sovjet.

Efter Sovjetunionen brød sammen 1989-90 blev det muligt at få adgang til Kominterns arkiv. Denne adgang blev anledningen til samarbejde mellem russiske arkiver og udenlandske. Men i løbet af 90'erne blev flere arkiver lukket igen. I den sammenhæng er det ret væsentligt, at der også fandtes fx et engelsk efterretningsvæsen, som brugte krudt på at afkode de russiske telegrammer. Ideen med, at stort set alle arkiver bliver åbnet for forskning efter en årrække, har ikke slået rod i Rusland. Selvom man har fået parlamentsvalg, er åbenhed ikke en del af det russiske system.

Den røde underverden sammenfatter, hvad vi i dag kan vide om det sovjetiske systems hemmelige netværk (især Komintern).

Morten Møller, Niels Erik Rosenfeldt og Jesper Jørgensen: **DEN RØDE UNDERVERDEN.** *Hemmelig kommunistisk virksomhed i Skandinavien mellem to verdenskrige,* Gyldendal 2019, 414 sider, kr. 299,95.